



Proliferācijas finansēšanas novēršana

Publicēts: 06.07.2021.

Riski, kas saistīti ar proliferācijas un terorisma finansēšanu, tehnoloģiju attīstību un globalizācijas procesu rezultātā ir aktuāli ne tikai Latvijas nacionālajai drošībai, bet arī finanšu sektora stabilitātei un reputācijai. Nacionālo un starptautisko sankciju ievērošana ir ieguldījums cīņā pret noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanu.

Kas ir proliferācija?

Atbilstoši FATF definīcijai, proliferācija ir kodolieroču, ķīmisko, bakterioloģisko, bioloģisko, toksisko vai citu masveida iznīcināšanas ieroču (turpmāk – WMD), to nogādes līdzekļu un saistīto materiālu nodošana un eksports (piemēram, tehnoloģijas, preces, programmatūra, pakalpojumi vai ekspertu zināšanas).

Nogādes līdzekļi: ballistikās raķetes un citas bezpilota sistēmas, kas spēj nogādāt WMD un ir īpaši tam projektētas.

Saistītie materiāli: materiāli, iekārtas un tehnoloģijas, uz ko attiecas valstu daudzpusējie līgumi un kas ir iekļautas valstu kontroles sarakstos dēļ iespējamās izmantošanas WMD izstrādei, ražošanai un pielietošanai.

Proliferācijas definīcijas ir transponēta nacionālā likumdošanā. Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likuma 5. panta piektajā daļā un tā paredz, ka proliferācija ir masveida iznīcināšanas ieroču izgatavošana, glabāšana, pārvietošana, lietošana vai izplatīšana.

Kā arī Krimināllikuma 73. pants paredz kriminālatbildību par masveida iznīcināšanas ieroču izgatavošanu, glabāšanu, pārvietošanu, lietošanu un izplatīšanu ar mūža ieslodzījumu vai ar brīvības atņemšanu uz laiku no trim līdz divdesmit gadiem.

Kas ir proliferācijas finansēšana?

Proliferācijas finansēšana (turpmāk – PF) ir finanšu līdzekļu vai citas mantas vākšana vai nodošana ar mērķi to izmantot WMD un to nogādes līdzekļu, kā arī saistīto materiālu ražošanai, iegūšanai, glabāšanai, izstrādāšanai, eksportam, pārkraušanai, starpniecībai, pārvadāšanai, nodošanai, uzkrāšanai vai izmantošanai. Proliferācijas finansēšana no terorisma finansēšanas galvenokārt atšķiras ar to, ka pārsvarā tiek izmantoti formālie finansēšanas sistēmas avoti (bankas un maksājumu iestādes, nevis skaidra nauda, kriptovalūtas, hawala, u.c.). Tādējādi tiek būtiski apgrūtināta tās atklāšana, jo vairums darījumu ir veidoti līdzīgi citiem legāliem darījumiem, lai neizceltos no kopējās ainas. Praktiski visi proliferācijas veicēji izmanto sarežģītas finanšu shēmas un daudzus pieseguzņēmumus, cenšoties savu darbību veikt jurisdikcijās, kur finanšu iestādēm ir zema izpratne par klientu izpēti un riskiem.

Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likuma 5. panta piektā daļā, paredz proliferācijas finansēšanas definīciju - masveida iznīcināšanas ieroču izgatavošanas, glabāšanas, pārvietošanas, lietošanas vai izplatīšanas (turpmāk — proliferācija) finansēšana ir jebkādā veidā iegūtu finanšu līdzekļu vai citas mantas tieša vai netieša vākšana vai nodošana ar mērķi tos izmantot vai zinot, ka tie tiks pilnīgi vai daļēji izmantoti, lai finansētu proliferāciju (turpmāk — proliferācijas finansēšana).

Kriminālatbildība par proliferācijas finansēšanu ir paredzēta Krimināllikuma 73.1 pantā, par masveida iznīcināšanas ieroču izgatavošanas, glabāšanas, pārvietošanas, lietošanas vai izplatīšanas finansēšanu, tas ir, jebkādā veidā iegūtu finanšu līdzekļu vai citas mantas tiešu vai netiešu vākšanu vai nodošanu ar mērķi tos izmantot vai zinot, ka tie tiks pilnīgi, vai daļēji izmantoti, lai finansētu masveida iznīcināšanas ieroču izgatavošanu, glabāšanu, pārvietošanu, lietošanu vai izplatīšanu, — soda ar mūža

ieslodzījumu vai ar brīvības atņemšanu uz laiku no astoņiem līdz divdesmit gadiem, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas.

Proliferācijas finansēšanas raksturīgās pazīmes un riski.

Pazīmes, kas var liecināt par proliferāciju vai tās finansēšanu (neviens no pazīmēm nevar būt kā vienīgā norāde uz personas iespējamo saistību ar proliferāciju):

Darījumā iesaistītas finanšu iestādes, par kurām ir zināms, ka tām ir NILLTFN kontroles trūkumi, vai tās ir reģistrētas sankcionētās un riska valstīs.

Čaulas uzņēmumu (atbilstoši NILLTFN likumam) vai fiktīvu uzņēmumu izmantošana.

Viltotu dokumentu izmantošana (līgumi, izvešanas atļaujas).

Neatbilstoši augstas summas maksāšana par precēm, preču iegādāšanās tieši zem daudzuma kontroles limita;

Maksājumu aģentu izmantošana, maksāšana ar skaidru naudu par precēm vai transportēšanas pakalpojumiem, sākotnējo līdzekļu iemaksa skaidrā naudā.

Personīgā konta vai kredītkaršu izmantošana uzņēmuma norēķinu veikšanai.

Instrukcijas maksājumiem no personām, kuras nav norādītas līgumos.

Informācijas slēpšana par gala lietotāju vai gala lietojumu, tās sniegšana tikai pēc atsevišķa pieprasījuma, informācija par gala lietojumu ir neskaidra vai neprecīza.

Nesakrīt līgumos norādītais (nosaukumi, adreses) ar maksājumu mērķiem.

Gala saņēmējam nav saiknes ar pircēju, nav zināšanu par produktu.

Pasūtījumam nav saistības ar biznesu, nav darījumu vēstures, klienta vai gala lietotāja darbība neatbilst uzņēmējdarbības profilam.

Pasūtījums veikts no citas valsts nekā gala saņēmēja valsts.

Sūtījuma ceļš ir nelogisks (piemēram, "apļveida"), vairāku pārvadājumu veidu/pieturvietu izmantošana vienam sūtījumam.

Kravu pārvadājumu uzņēmums norādīts kā preces saņēmējs.

Tiek slēpti vai noklusēti transporta identifikācijas dati (kuģa nosaukums), sagrozīti konteineru numuri.

Novērojama kuģu maršrutu nesakrītība ar plānoto, globālās pozicionēšanas sistēmas (turpmāk – GPS) signāla ierīces atslēgšana riska valstu tuvumā (atbilstoši FATF sarakstam). - Līgumā nav iekļauta apkalpošana, apmācības vai uzstādīšana.

Tirdzniecības finansēšanas darījums ir saistīts ar pārvadājumu maršrutu, kas šķērso valsti, kur ir vāji eksporta kontroles noteikumi un to piemērošana (riskā valstis kā Sīrija, Lībija, Jemena, utml.)

Darījumā ir iesaistītas personas vai uzņēmumi, kas atrodas riska valstīs.

Darījumā ir iesaistītas universitātes vai militāra rakstura iestādes, kas atrodas riska valstīs.

Darījumā ir iesaistīti uzņēmumi, kuru produkcijai tiek piemēroti izņēmumi attiecībā uz sankcionētajām valstīm (humanitārā palīdzība – pārtika, medikamenti).

Darījums saistīts ar preču nosūtīšanu, kas neatbilst parastajiem tirdzniecības modeļiem (vai iesaistītā valsts parasti importē/eksportē attiecīgās preces?).

Klienta izpētes laikā atklāti fakti, kas liecina par ilggadēju sadarbību ar sankcijām pakļautu personu vai reģionu.

Klients vai tā patiesais labuma guvējs ir no valsts, pret kuru ir piemērotas sankcijas (Ziemeļkoreja, Irāna).

Uzņēmumu adreses sakrīt ar atsevišķu valstu vēstniecību vai citu valsts iestāžu adresēm. - Neliels uzņēmums pārskaita lielas naudas summas, kas neatbilst biznesa apjomam.

Pārskaitījumi vienmēr notiek tikai ASV dolāros.

Uzņēmumi ilgstoši ir neaktīvi un tiek izmantoti, lai veiktu vairākus pārskaitījumus īsā laika posmā.

Īsā laika posmā kopš konta atvēršanas tiek nomainītas uzņēmuma amatpersonas un īpašnieki.

Iekārtu iegāde pa sastāvdaļām bez pamatojuma.

Risku novērtēšana un preventīvie pasākumi.

Lai sekmīgi mazinātu un novērstu iespējamās proliferācijas gadījumus, likuma subjektiem ir jānodrošina klientu pārbaudes pret Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO), Eiropas Savienības (ES), ASV Ārvalstu kapitāla kontroles birojs (OFAC) un Latvijas nacionālo sankciju sarakstiem, tādējādi nodrošinoties pret sankcionētu personu apkalpošanu.

Uz riskiem balstīta pieeja subjektu starpā var atšķirties, ņemot vērā subjekta darbības specifiku un vēlēšanos uzņemties risku. Lai ieviestu efektīvu risku kontroli, subjektiem nepieciešams izprast savas darbības iespējamās riskus, ņemot vērā savus uzņēmējdarbības procesus, klientu bāzi un pakalpojumu sniegšanas vai atrašanās vietas. Identificētie riski ir jānovērtē (pēc ietekmes un iespējamības) un jānodrošina to pastāvīga uzraudzība, kā arī jāveic padziļinātas pārbaudes gadījumos, kad tiek konstatētas attiecīgās pazīmes. Uz riskiem balstītas pieejas īstenošanā liela loma ir publiski pieejamajai informācijai par valstīm, uzņēmumiem, transportlīdzekļiem un personām, kas ir iesaistītas sankciju apiešanā.

Jāņem vērā, ka galvenais proliferācijas riska radītājs ir tās valstis, kuras ir attīstījušas vai attīsta nelikumīgas bioloģisko, ķīmisko vai kodolieroču sistēmas. Ziemeļkoreja, Indija un Pakistāna ir valstis, kuras plāno uzturēt vai uzlabot savu esošo WMD arsenālu ar proliferāciju, savukārt Irāna ir kodolvalsts, kura dēļ plašajām sankcijām ir pilnībā atkarīga no proliferācijas, lai saglabātu savas kodolspējas. Līdz ar to visas robežojamās valstis arī var tikt uzskatītas par augsta riska valstīm, jo iespējamā preču transportēšana visbiežāk notiek caur kaimiņvalstīm, lai slēptu patieso gala mērķi. Par augsta riska valstīm jāuzskata arī tās, kur notiek karadarbība, netiek kontrolēta daļa no valsts teritorijas, vai ir aktīva dažādu teroristisko grupējumu darbība (Afganistāna, Sirija, Lībija, Sudāna, Somālija, Jemena, utml.) Atsevišķu reģionu un to finanšu iestāžu radīto risku apzināšanās (piemēram, Ķīnas un Austrumāzijasreģiona saistība ar Ziemeļkoreju) ir obligāts pirmais solis cīņā ar proliferāciju, lai pēc tam varētu ieviest atbilstošus risku kontroles pasākumus. Īpaša uzmanība jāpievērš mazattīstītiem reģioniem, jo nepietiekama robežu kontrole un attīstīts kontrabandas tīkls rada labvēlīgus apstākļus proliferācijas veikšanai, it īpaši valstīs, kuras robežojas ar riska valstīm. Jāņem vērā augsta riska valstu tirdzniecības attiecības ar citām valstīm, jo tās var izmantot proliferācijas darījumu veidošanai.

<https://www.iaui.gov.lv/lv/prolifracijas-finansesanas-noversana>